

Asia: VN/1463/2025

Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

5. Muita huomioitane raportista

Väestöliitto, Marttaliitto, Parisuhdekeskus Kataja ry ja Parasta Lapselle ry arvostavat mahdollisuutta antaa lausunto sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista.

Laki sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta korostaa valtionavustusten tarkoitusta edistää sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja perusoikeuksia. Selvityshenkilön raportissa painopiste on kuitenkin terveyden ja hyvinvoinnin vaikuttavassa edistämässä, eikä yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa tai perusoikeuksia käsitellä avustustoiminnan näkökulmasta. Lisäksi raportti sivuuttaa järjestöjen roolin demokratian, kansalaistoiminnan, yhteiskunnallisen vaikuttamisen, varautumisen, sisäisen turvallisuuden ja yhteiskuntarauhan edistäjinä.

Raportin haasteena on, että monia ehdotettuja muutoksia ei perustella riittävästi eikä niiden sisältöjä avata riittävästi, mikä vaikeuttaa niiden toteutuksen vaatimien toimenpiteiden ja vaikutusten arviointia. Esitetty vaihtoehto B antaa yleisluontoisia linjauksia avustusleikkauksista 2026–2027, mutta ei tarjoa konkreettisia suuntaviivoja. Vaihtoehto A esittelee avustusjärjestelmän reformin, jonka valmistelu olisi pitkä prosessi ja vaatii paljon resursseja ilmeisesti myös nykyisiltä järjestötoimijoilta. Ehdotus A:sta ei käy ilmi kuinka suuri osa avustuksista uudelleen kohdennettaisiin tai mitä nykyisestä järjestötoiminnasta jäisi teemojen ulkopuolelle. Tämä on erittäin ongelmallista erityisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta, koska vähemmistöryhmät kuten vammaiset, maahan muuttajat ja seksuaalivähemmistöt saattaisivat jäädä rahoituksen ulkopuolelle.

Näemme, että järjestöjen yhteistoiminnan kehittäminen ja edistäminen, vaikuttavuusperustaisuuden vahvistaminen ja hallinnollisen taakan keventäminen ovat erittäin tervetulleita ehdotuksia.

Tuemme avustusasioiden neuvottelukunnan sekä SOSTEn lausuntoa ja sitä, että mikäli leikkauksia joudutaan toteuttamaan, leikkauslinjaukset tulee valmistella viipymättä, jotta STEA ja järjestöt voivat varautua niihin ajoissa. Kannatamme neuvottelukunnan esitystä vaihtoehdosta C, ja sitä, että neuvottelukunta tukee jatkovalmistelua asiantuntemuksellaan.

Avustusjärjestelmän uudistamisessa on keskeistä siirtyä kohti suurempia yleisavustuksia, jotka vähentävät hallinnollista taakkaa ja lisäävät järjestöjen ketteryyttä. Nykyinen järjestelmä, jossa

avustuksia haetaan, raportoidaan ja seurataan erikseen, aiheuttaa siiloutumista ja rajoittaa resurssien tarkoituksenmukaista käyttöä. Tämä estää osaamisen optimaalisen hyödyntämisen ja lisää riskejä esimerkiksi henkilöstömuutosten yhteydessä.

Myönnettävillä avustuksilla tulee turvata järjestöjen tehtäväalueellaan väestön tarpeisiin tuottamat palvelut, neuvonta ja tukimuodot sekä tulee turvata edustaman väestöryhmän edunvalvonta, ja vaikuttaminen ja viestintä.

Varainhankinta ja sen kehittäminen

Selvityksessä esitetty ehdotus, että varainhankinnan kustannusta voidaan sisällyttää STEA-rahoitukseen on kannatettava ehdotus. Lisäksi lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentaminen sosiaali- ja terveysjärjestöihin on ehdottoman tärkeä mm. eri väestöryhmien yhdenvertaisen kohtelun vuoksi. Varainhankinnan tuotot eivät saa vähentää STEA-rahoitusta vaan niiden tulee voida lisätä toimintaa ja sen laajuutta. Varainhankinnassa on tärkeää rohkaista järjestöjä varainhankinnan kehittämiseen. Raportissa esitetty ehdotus ei kannusta varainhankintaan. Järjestöille aiheutuu varainhankinnasta merkittäviä kustannuksia ja taloudellisia riskejä ja ehdotettu tuottojen vaikutus ei kannusta järjestöjä ottamaan näitä riskejä. Varainhankinnalla saadut lahjoitusvarat eivät voi korvata julkisen rahoituksen tarvetta tai vähenemistä.

Varallisuuden huomioiminen avustuksissa

Tuemme avustusasioiden neuvottelukunnan esitystä, että varallisuuskriteeriä analysoidaan tarkemmin ennen muutoksia. Kriteerien tulee keskittyä varallisuuden tuottoon, ei toimitilojen tai muun omaisuuden arvoon. Arvioita ei tule perustaa yhden tilinpäätöksen tietoihin, vaan sitä tulee tarkastella pidemmällä aikavälillä. Kuuden kuukauden rahoituspuskuri on liian vähäinen järjestöjen rahoituskriisissä, koska jo lakisääteiset työnantajavelvoitteet voivat olla merkittävät.

Uudistusta tarvitaan mutta sitä tulisi tehdä järjestöjä huomioiden sekä kuullen. Sopeuttamisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet annettava järjestöille, jotta ne pystyvät turvaamaan kohderyhmänsä tuen. Kansalaistoiminnan kehittämisessä tulee järjestöjen olla keskiössä ja heidän kokemuksensa ja asiantuntemuksensa tulee olla uudistamisen perustana ja lähtökohta.

1. Raportissa ehdotetaan avustustoiminnan uudistamista kahdella vaihtoehtoisella mallilla.

- **A - Tasapainoista tulevaisuutta rakentamassa (raportin kappale 4.1.)**
- **B - Muutokseen sopeuttaminen (raportin kappale 4.2)**

Kumpi malleista soveltuu mielestänne paremmin uudistuksen lähtökohdaksi?

Valinta:

Ei kumpikaan yllä mainituista, perustelu:

Järjestöjen avustustoiminnassa tulee huomioida järjestöautonomia ja sen merkitys sekä välttää liiallista valtiokeskeisyyttä, joka voi vaarantaa järjestöjen itsenäisyyden, toimintavapauden ja sivuuttaa kohderyhmän äänen ja tarpeet. On huolestuttavaa, että raportin ehdotuksissa

järjestöautonomia jää sivurooliin, ja painopiste näyttää siirtyvän valtion intresseihin. Lisäksi teemojen vaihtuminen viiden vuoden välein luo lyhytjänteisyyttä järjestöjen toimintaan ja sulkee mahdollisesti osan järjestöistä ja niiden edustamista haavoittuvassa asemassa olevat ihmisryhmät avustusten ulkopuolelle kokonaan. Tämä vaikeuttaa pitkäjänteisen työn suunnittelua ja toteuttamista, mikä on välttämätöntä kestävien vaikutusten saavuttamiseksi.

On myös huolestuttavaa, että raportissa ei tunnisteta järjestöjen vaikuttamistyön keskeistä merkitystä eikä anneta arvoa haavoittuvien väestöryhmien äänien esiin tuomiselle. Vaikuttamistyö on kuitenkin olennainen osa järjestöjen toimintaa ja tuottaa merkittävää tietoa päätöksentekijöille ja hyötyä sekä tukea niille ihmisille ja yhteisöille, joiden hyväksi järjestöt toimivat. Tämän näkökulman sivuuttaminen osoittaa väheksyntää järjestöjen roolia ja niiden yhteiskunnallista vaikuttavuutta kohtaan.

Kuten avustusasioiden neuvottelukunta toteaa lausunnossaan;

”Laki sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta toteaa:

”Valtionavustusta voidaan myöntää laajasti sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Avustettavan toiminnan tulee osaltaan tukea ihmisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja perusoikeuksien toteutumista.”

Selvityshenkilön raportissa keskiöön nousee terveyden ja hyvinvoinnin vaikuttava edistäminen, mutta selvitys ei käsittele avustustoimintaan yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja perusoikeuksien näkökulmasta. Raportissa jää sivuun myös järjestöjen merkitys esim. demokratian, kansalaisten oman toiminnan, varautumisen, yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja yhteiskuntarauhan toimijoina.”

2. Selvityshenkilön raportissa esitetyssä Tasapainoinen tulevaisuus- avustusmallissa avustuksia kohdennettaisiin viidelle teema-alueelle, jotka liittyvät yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, joihin liittyvään toimintaan tulisi jatkossa kohdentaa STEA-avustuksia. Teemat liittyvät suomalaisen yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, kuten ikärakenteen muutokseen ja kansansairauksiin. Kappaleessa 4.1 esitetyt teemat ovat:

- lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen
- ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen
- mielenterveyden edistäminen
- yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen
- väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

Ovatko esitetyt teemat edustamasi organisaation näkökulmasta perusteltuja?

Esitämme seuraavaa: 1. Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen, 2. Yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen, 3. Mielenterveyden edistäminen, 4. Väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy, 5. Ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen.

Pidämme tärkeänä, että lasten ja perheiden hyvinvoinnin lisäämisessä huomioidaan myös parisuhteiden tärkeä merkitys.

Marttaliitto ilmoittaa eriävän mielipiteen yllä olevaan kohtaan.

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä); Käytä kutakin vaihtoehtoa vain kerran seuraavissa kysymyksissä. A) Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen

1. Tärkein

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä) B) ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen

5. Vähiten tärkeä

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä) C) mielenterveyden edistäminen

3. Kolmanneksi tärkein

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä) D) yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen

2. Toiseksi tärkein

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä) E) Väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

4. Neljänneksi tärkein

3. Selvityshenkilön raportissa on esitetty kappaleessa 4.1.3., että järjestöjen toiminnan alueellisia hyödyntämismahdollisuuksia voitaisiin lisätä ja hallinnollista taakkaa keventää siirtämällä hyvinvointialueiden järjestöavustukset STEAn hallinnoitavaksi? Kannatatteko ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi? Valinta:

Ei, perustelu:

Raportissa esitetään, että hyvinvointialueiden myöntämät avustukset siirrettäisiin sosiaali- ja terveysministeriön budjettiin ja edelleen STEA:n jaettavaksi. Vastustamme tätä esitystä, sillä hyvinvointialueilla tulee säilyttää mahdollisuus kehittää ratkaisuja yhdessä paikallisten ja alueellisten järjestöjen kanssa. Paikalliset ja alueelliset järjestöt ovat keskeisiä kumppaneita kunnille ja hyvinvointialueille, sillä he kohtaavat apua tarvitsevia päivittäin ja tietävät parhaiten omien alueidensa tarpeet.

Väestöliitto ry, Marttaliitto ry, Parisuhdekeskus Kataja ry, Parasta Lapselle ry